

ГАТАНКАТА – КРЕАТИВЕН МОДЕЛ, СТИМУЛИРАЩ РЕЧЕВОТО И МИСЛОВНОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕЦАТА

Ивелина Д. Атанасова

THE RIDDLE AS A CREATIVE MODEL FOR STIMULATION OF CHILDREN'S SPEECH AND THINKING

Ivelina D. Atanasova

ABSTRACT: The article presents the essence, specifics and content accents of the folklore and literary riddle. The riddle text is meaningful through its vivid imagery, picturesqueness and fun. It is also analyzed as an educational tool that supports the development of logical thinking, observation, resourcefulness, curiosity and resourcefulness of children.

KEY WORDS: folklore riddle, literary riddle, observation, observer, educational opportunities.

Гатанката, възникнала в условията още на първобитното общество, запазва своята жизненост и в наше време. Първоначално гатанката се свързва с някои суеверни елементи. Гадаело се е обикновено след сезона на усилна полска работа, през есента и зимата с оглед да не се причини пакост на посевите и добитъка. Отзвук от старото отношение към гатанките личи в одухотворяването на много земни и небесни предмети. С развитието на религиозните вярвания гатанката влиза в религиозните обреди. Жреците и оракулите чрез нея гадаят бъдещето, разкриват повелята на боговете.

„Приказката, текстът на народната песен, гатанките, пословиците, скороговорките, използвайки изразните средства на словесното изкуство, са проявление на мисленето и вярванията на човека в епохата, през която са създадени“ [Златкова 2016]. Фолклорната гатанка е отражение на материалната култура на народа. Предмет на този вид гатанки е разнообразният свят на природните предмети и явления, на бита и човека. В първоначалните си проявления гатанката е рожба на селската действителност. Тя черпи образи и действия от семейния живот, земеделието, животновъдството, от материалната култура на селото. Заедно с това тя е и свидетел за развитието на народното знание още от времето на първобитно-общинния строй. Тя разкрива поетическата страна на най-обикновените прозаични предмети и явления. Гатанката се отличава с изключително богата образност, свързана е със стремежа към оригинално одухотворяване на околната действителност и поетическо именуване на предметите. Изкуството на гатанката се състои в метафоричното изреждане на белезите, които отличават предмета или явлението по такъв начин, че слушателят почти веднага налучква скрития образ. Гатанката отбелязва всички подробности на предмета, стреми се да наподобява неговата външност, действие или същност. Всичко необходимо за определението на предмета гатанката заема от трудовата практика на човека. Гатанката е живо, картинно наподобяване на предмети и явления и обгръща разнообразието на живота изобщо. Отначало гатанката е само алегория, наподобяване на предметите и действията. Постепенно обаче тя придобива нов смисъл – да дава познания за околния свят действено. Чрез гатанката народът проявява своето остроумие, талантливост, съобразителност, наблюдателност.

Тематиката на гатанките е богата. Обект на гатанките е станало почти всичко, с което човекът (и по-специално селянинът) се среща в природата, в трудовата си дейност и в бита. От същата конкретна среда са почерпани и образите, на които се уподобяват загатваните предмети. Разкривайки една представа чрез друга, гатанките потапят човека в атмосферата на един поетичен, невероятен свят [Арnaudов: 1976]. С развитието на материалната култура на човечеството непрекъснато се обогатява и образността ѝ, в гатанката навлизат все нови и нови предмети, главно из трудовия бит на селото. Класификацията, направена от Стефана Стойкова,

с оглед тематиката на гатанките, се е утвърдила в съвременната фолклористика. Тази класификация включва пет тематични групи: човек, природа, материален бит, духовна култура и трудова дейност [Стойкова: 2011]. През годините на човешката цивилизация гатанката помага да се развива съобразителността у човека, да се оформя умение за съпоставяне (въз основа на практически опит) на явленията от действителността, а умението на човек да задава и отгатва, гатанки започва да се смята за признак на зрелост и мъдрост.

С особена оригиналност на строежа и на езика си се отличава литературната гатанка, развила се върху основата на народната гатанка. Оригинални описания, метафора и метонимия, епитети и сравнения, алитерация и асонанс, рима и ритъм са характерните особености на литературните гатанки. Към промените на обществото и неговите естетически предпочитания и художественото отразяване на тези промени литературната гатанка проявява гъвкавост и приспособимост. Взаимодействието между фолклора и художествената литература води до създаването на литературната гатанка, която осигурява по-богати изобразителни възможности, по-разгънато изображение на скрития предмет. Осигуряват се по-големи възможности за индивидуалното сътворяване на поетичното, за свободата на импровизацията и творческата фантазия.

Авторите, които първи създават българската литературна гатанка, са Стоян Русев (Дядо Благо) и Трайко Симеонов. Техните гатанки, подобно на народните гатанки, отразяват разнообразни явления от природата, представят предмети от живота на човека и трудовата му дейност, от бита и духовната му култура.

Първият създател на художествено издържани гатанки е детският поет Стоян Русев – Дядо Благо. Той ги създава върху основата на фолклорната образност. По форма и сюжет гатанките му наподобяват народните образци, но се отличават с някои своеобразия в ритмиката и с нови форми на стихосложението. Те имат богата художествена стойност, безспорно носят и поучителен характер за най-малките. Отличават се с краткост, непринуденост, конкретност и винаги крият в себе си някакъв познавателен елемент. Авторът търси образни сравнения, епитети, достъпни алегии и други стилно-езикови средства, чрез които най-лесно и достъпно поднася художествената идея [Атанасов, Ковачева 1980; Димитров и др. 1971].

Гатанките на Дядо Благо обикновено са с тематика от живота на селското дете. В духа на народното творчество те са изпълнени с весело настроение, жизнерадост, а понякога и с хумористични интонации, които изразяват отношението на автора към социалната несправедливост. Например в гатанката „Пчела и мед“ е създадена илюзия за това, че и хората са разделени на привилегировани и потискани. Пчелата се труди, а плодовете на нейния труд се ползват от други: *Тенджерата ѝ в корема,/ яденето – царят взема.* Много от гатанките на Дядо Благо са творчески обработки на познати от фолклора гатанки, като например тези за дима и воденицата: *Дълъг Димо без кости в облаците на гости* (димът); *Трака, чука над реката, брашно сипе у торбата* (воденицата).

С народната гатанка и с детския фолклор е свързана събирателната и творческата дейност на народния учител и поет Трайко Симеонов. Той проявява педагогически такт, дълбоко разбиране на детските интереси, вкусове и предпочитания. Писателят записва остроумно съчинената от народа игра „Даме – лум“, за да насочи чрез нея децата към заучаване и бързо отгатване на повече гатанки. Неговите гатанки помагат да се изгражда у малките читатели възвишена душевност [Атанасов и др. 1978].

Продължител на започнатото в областта на гатанката е Асен Разцветников. Като създател на нова гатанкова форма (т. нар. „стихотворна гатанка“), той постига най-високи творчески постижения при обработката на гатанки. Докато Дядо Благо и Трайко Симеонов остават по-близо до фолклорната форма, тематика, образност и поетика, Асен Разцветников използва принципите и похватите на художествената литература в оригинална гатанкова форма – литературната гатанка. Поетът Асен Разцветников създава ненадминати художествени образци в този литературен жанр. С мамеща въображението жизнерадост той превръща гатанката в остроумно и весело стихотворение. Поетът поставя художествено-познавателната задача с чисто естетически средства, окуражавайки интелектуалните усилия на детето. Например яйцето е наречено *Белушко*, напомня се облага му форма /„търкул – търкул“/, твърдата му черупка /„нося яка премена от бял мрамор изляна“/. Жълтъкът е „сърце от злато“, а пиленцето – „будилниче крилато“. Често алитерацията, римата, организацията на стиха подсказват отговора.

С хумора си някои от гатанките са близки до прозрачната илюзия на баснята. Например гатанката за пуяка, която има силата на басня, осмиваща едновременно човешката глупост, суетността и надутостта. Пуякът е представен „с черни гащи и пъстър балтон”. Разхожда се сам по двора и когато му свирнеш с уста, се стресва и се оскърбява. Тогава „надува своя балтон като балон“ и „става от гняв червен като божур”. Асен Разцветников майсторски обогатява образността, усъвършенства художествената форма, конкретизира идейното съдържание на фолклорния първоизточник [Димитров и др. 1971]. Всяка една от литературните гатанки на този писател представя едно интересно и забавно хрумване, една оригинална алегория, изградена върху основата на фолклорната образност (влакът – змей; трамваят – ламя). Увлечателно и с непринудеността на приятелската шега поетът насърчава детската любознателност, възпитава наблюдателността на учениците, учи ги на по-хубав и съдържателен език. Любимите предмети за разгадаване на Разцветников са подбрани най-често от областта на природата, селото, селския труд, годишните времена. Достатъчно е да се сравнят гатанките на Разцветников с гатанките например на Дядо Благо, за да се види не толкова различната поетическа техника на двамата поети, колкото различията в бита, които те изразяват. Дядо Благо не прекрочва прага на старото българско село и неговата затвореност, в простия му живот, в спонтанността и непринудеността на обноските и представите му. Асен Разцветников също започва от това село, с неговия характерен бит, за да включи в гатанките си и атрибутите на по-модерни времена. Навсякъде авторът оставя щедро своите ярко цветни представи, навсякъде мисълта му отделя значимия от незначителния белег и насочва детското внимание към неподозирано преди познание. Поетът Разцветников включва нови черти на предмета, сам по себе си непознат на патриархалния български бит:

*Котаран – бърборан
с дълга – дълга шия,
цял метър кажи я.
Спи уж като пън,
на изкряска: „Дрррън!” –
ставай, тичай даже,
че бърза, защото
има да ти каже
нещо на ухото.
Що е то?*

В основата на повечето Разцветникови гатанки лежи народната гатанка, която той добре познава и майсторски разработва в цели стихотворения. Тези стихотворения се отличават с ярка образност, картинност и занимателност. Покрай пряката си задача да приучи детето да мисли логично и да се съобразява в дадената ситуация, тези гатанки предизвикват и неговия весел смях. Но Разцветников не копира и не повтаря онова, което учениците знаят от народните гатанки, той ги разработва творчески, придава им нови качества, поставя ги в нови положения, засилва боите при тяхната обрисовка, за да ги направи по-ярки, за да внуши по-непосредствено съдържанието на гатанката [Разцветников 1981]. Включените гатанки на Асен Разцветников в буквара и читанките се използват като оригинална художествена форма за обучение и възпитание на децата [Тонов 1993].

Интересът към гатанката в българската поезия за деца нараства и в количествено, и в качествено отношение след творческата изява на Дядо Благо, Трайко Симеонов и Асен Разцветников. В този жанр, с различна степен на художествен успех, творят Асен Босев, Лъчезар Станчев, Атанас Душков, Веса Паспалеева, Николай Соколов, Иван Василев, Димитър Панталеев, Васил Ив. Стоянов, Калина Малина, Георги Авгарски, Иван Кръстев, Кръстьо Станишев, Кирил Назъров, Илия Буржев, Славчо Донков, Борис Вулжев, Панко Панчев, Мария Георгиева, Борислав Ценов, Гинка Билярска и др. Съвременната литературна гатанка се обогатява тематично и чрез включването на ново съдържание, и чрез преосмисляне на традиционното. Създавайки творбите си, споменатите по-горе поети увеличават тематичните открития на своите предходници, като изобразяват традиционни предмети и явления, които могат да се наблюдават. Одухотворявайки материалния свят, те предпочитат, от една страна, да

представят в своите гатанки образи на животни, растения и предмети от ежедневието на човека. Писателите насочват своето внимание и към новото в живота, включват непознати предмети и явления, екзотични или рядко срещани живи същества и растения. Съвременните автори на гатанки се стремят да създават и утвърждават нови модели върху основата на творческото взаимодействие между личната поезия и народното творчество. Това е стремеж за постепенно и решително отгласване по посока на оригиналното в поетическото сътворяване.

Асен Босев например променя фолклорните гатанки, като, докато ги предава в стихотворна форма и на литературен език, внася и стилно-езикови промени в текста.

*Пролет ни прави радост,
лете – ладовина,
есен – сладост,
зиме – топлина.
Що е то?*

*Пролет ни развеселява,
лете пък ни разхладява,
всяка есен ни гоцава,
а през зимата ни сгрява.
Що е то?*

С нови форми, качества и прояви е показан скритият предмет от Д. Панталеев, И. Буржев, К. Станишев, Г. Авгарски, Калина Малина и М. Георгиева. Поетите използват в структурата на своите литературни гатанки само отделни детайли от фолклорната гатанка, а доминиращите компоненти в литературните им гатанки са резултат от поетическата им фантазия и въображение. Отдалечаването на гатанките от фолклора е свързана с промяна в характера и размера на описанието, формата, музикалността, строфата, стихосложението и поетичността им. В литературната гатанка осезаемо личи индивидуалният почерк на поета, творческата му фантазия и поетическото му мислене.

Литературните гатанки съхраняват двучленна структура – описание и отгатване. Описателната част е разширена и обогатена, често е разгъната художествена картина. Има голямо многообразие в завършека на гатанките. В края на гатанковите текстове на Ив. Кръстев, Н. Соколов, Веса Паспалеева, Гинка Биларска е запазен традиционният въпрос от фолклорната гатанка „Що е то?“. Някои автори (като А. Босев, Ат. Душков, Г. Авгарски, М. Георгиева, И. Буржев, Д. Ценов) понякога изпускат този въпрос. Други писатели (като Калина Малина, Димитър Панталеев, Кирил Назъров и др.) изобщо не го включват в структурата на своите гатанки. Например гатанката на Д. Панталеев за огъня:

*Ненаситно лапа, гълта
сухи клони, шума жълта,
стрехи, къщи и дори
цели ниви и гори.
Ала пийне ли вода
от реката край града,
в миг проклетникът умира.
И в света наставя мира.*

Има гатанки със собствени заглавия, които като част от композицията насочват и подсказват верния отговор. Чрез тях скритият предмет е представен образно, като в текста са дадени допълнителни сведения за този предмет. Такива са гатанките на Калина Малина („Мъничко е то“ – за комарчето; „То ти свети“ – за електричеството; „Без ушенца, без косица“ – за луната; „Боса тя всякога бяга“ – за реката; „Дето мине, пакост стори“ – за вятъра); на Д. Панталеев („Змеят в житата“ – за комбайна; „Гостът от Африка“ – за слона и др.) и на Б. Вулжев („Мелничка“ – за часовника; „Повтаранко“ – за огледалото и др.). Чрез одухотворяване скритият предмет става по-достъпен и разбираем, задържа се детското внимание, захранва се любопитството и се раздвижва въображението. Предметът оживява, когато е описан чрез монолог, диалог и действия. Когато има монолог в гатанката, скритият предмет общува пряко с детето чрез закачка, както е в следния текст на Г. Авгарски:

*Аз раста на лека лолка,
като бобена шушулка.*

*От земята влага пия,
в жилото си огън крия:
който ме допре с език,
парвам го сърдито в миг.*

Макар че диалогът в гатанките се използва по-рядко, Г. Авгарски написва такава гатанка за камиона, напомняща на народна приказка. Разговорът между героите животни представя скрития предмет по-занимателно. Чрез хипербола и през погледа на мечока му се прави по-картинно описание:

- *Здрасти, Мечо! Живо-здрaво?*
- *Карам, Вълчо, криво-ляво.*
- *Виждаш ми се поизплашен.*
- *Звяр ме срещна – зъл и страшен.*
- *Звяр ли, казваш?*
- *Звяр, в букака.*
- *Бре, не думай!*
- *Зло ни чака.*

*Има той желязна кожа
и се плаша, и тревожа,
че и двеста мечки даже
ще натръшка, ще премаже.*

- *Толкова ли е як звяра?*
- *Де да знам! Дървета кара,
с гумени крака прпуска
и така ръмжи и съска,
че сърцето ми се пръска.*
- *Бягай, Мечо, на провала,
туй ще е голяма хала.*

Сравнително общата представа за скрития предмет понякога се изгражда от описания, посочващи мястото му: *На дърво зелено/ къща построена/ без тесла и чук!/ Пролет, лете неят/ чуруликат тук./ Есен, зима в нея/ ни песни, ни звук* (В. Паспалеева).

В гатанките, описващи формата и цвета на предмета, доминират епитетите. Цветът на скрития предмет представя не само неговата пъстрота и цветова неповторимост, но и дава допълнителна информация за обекта и естетическото му възприемане. Основно се употребяват червен и зелен цвят за растенията; черен и златен – за природата и природните явления; черен, бял и червен – за птиците и животните: *С бяла риза/ в тъмна стая влиза,/ но доде я осветява,/ ризата ѝ се скъсява* (М. Георгиева).

За разнообразяване и обогатяване на информацията за скрития обект предметът се представя чрез своите действия. Многократната употреба на глаголи придава динамичност на описанието и стремителност на действията:

*Като агне цял ден блее
и в кошарата си пее.
Рано сутрин първо става,
само майка си познава.
И яде, яде, яде,
иска то да порасте
по-голямо и от тебе.
То е сладкото ни... (Л. Станчев)*

Понякога е посочен и резултатът от действията, създаващи поетически парадокси:

Мели мелничка, мели

*цели дни и недели.
Но не смля за годинка
нито зрънце, нито кринка. (Б. Вулжев)*

Описанието на определени черти на скрития предмет в гатанките се превръща в малък разказ с фабула и сюжет. Така формата на гатанката става по-раздвижена и занимателна:

*Сред затвор от бяла глина
се оплаква юначина:
„Как да се избавя? Как?
Няма ни врата, ни праг!
Няма стъпала, стопани,
и прозорци няма, зная!”
– Не унивай, млад юнак!
Аз ще те науча как:
с ален шлем
пробий затвора
и при мен ела на двора. (Ив. Кръстев)*

Гатанките възпитават у читателя и добродетели (притежавани от скрития предмет). На трудолюбие учат гатанките за иглата и мравката на Ат. Душков, а на чистота и здраве децата се учат от гатанката на Л. Станчев. В гатанката на М. Георгиева козичката дава мляко на послушните деца. Като извор на разум и знания е представена книгата във всички гатанки. Към ранобудност приучават всички гатанки за петела (включително и гатанката на Л. Станчев).

Според начина на изобразяване на скрития предмет литературните гатанки са описателни и преносни. Като основен похват при групата на преносните гатанки се използва метафората, спомагаща постигането на нагледност при представянето на обекта, краткост на израза, пластичност на образа. Метафората одухотворява и маскира обекта с цел да обърка отгатващия.

*Вън върви една другарка –
най-голямата цветарка.
Дето стъпи,
дето мине –
по ливади,
по градини,
пръска шарени цветя.
Отгатни коя е тя? (Ас. Босев)*

Използването на сравнение в литературната гатанка помага за конкретизиране на образа, за посочване на познати детайли на предмет, с което улеснява отгатването. Неслучайно направеното от Веса Паспалеева словесно изображение на зайчето е толкова картинно и занимателно:

*В топличко кожухче
като бяло пухче.
„Скок! Скок!” – из тревата...
„Шмут! Шмут!” – из гората!*

*През бърда, чукари
като вятър скача,
младите ластари
най-много обича.*

Оригиналното отрицаниев началото на гатанка може да заблуди отгатващия, докато финалното изречение разкрива действителната същност на скрития предмет.

*Не е ковач,
не е шивач,
не е строител потен,
а пък е най- работен!
Що е то? (Ас. Босев)*

Има гатанки, в които е предпочетен парадоксът – противоречие между липсващи органи на предмет и извършване на действия; когато описваният предмет не извършва очакваните действия:

*Малка пъстра вранушка,
най-добрата наша дружка!
Уста няма, а говори –
тя очите ни отвори. (В. Паспалеева)*

*На стрехата – бебе голо,
плаче ли, расте надолу. (Ив. Кръстев)*

В гатанките се използва и повторението, за да се акцентува върху определено качество на скрития предмет. Повтарят се едни и същи съществителни, епитети и глаголи. Тъй като литературната гатанка приема често формата на стихотворение, често се среща като двустишие, четиристишие, шестстишие и др. Но поетът има творческата свобода да избира броя на строфите, да избягва подреждането на стиховете в точно определена строфа. Най-рядко се използва двустишието, което е най-близко до фолклорната гатанка, а най- често се използва четиристишието.

*Тя виси на гвоздей мълчалива.
Сутрин всеки с две ръце я дърпа,
росни капки от лице попива.
Що е то? Кажете! (Л. Станчев)*

Шестстишията и осемстишията на гатанките описват подробно скрития предмет и изграждат гатанката като малко стихотворение.

*На скалите горе
то стои без тяло.
Без език говори –
цяло заехтяло.
Чуваш го, че вика,
Гледаш – няма никой!
Що е то? (Ас. Босев)*

Докато при фолклорната гатанка няма автор и е с точно определена функция, при литературната гатанка ролята на автора е открито да изявява своето присъствие и отношение, да води разговор с отгатващия и да му припомни познати неща, за да го улесни в отговора му.

*А коя е тази птица,
тази оперна певица,
дето вие кръшен глас
и я слушаме в захлас?
Чучулига ли?
Процавай, птицата се казва... (Л. Станчев)*

Литературната гатанка е с многообразна изява. Тя променя своята форма и предназначение съобразно изискванията на художествената литература. Тя е пълноценен поетически жанр в българската поезия за деца, наравно с фолклорната гатанка. Съчетавайки традиционното и актуалното, гатанката дава познания, забавлява детето, развива неговото въображение и бързината на умствените му реакции. Чрез гатанката авторите имат за цел да породят у малкия читател естетическа наслада от общуването с текста, да обогатят този читател/слушател емоционално и интелектуално. Водещо начало в гатанките имат играта и забавата, които отговарят напълно на детските потребности. Детето с интерес изслушва задаващия гатанковия въпрос. То не само назовава скрития предмет, но и подробно го описва, мотивира отговора си и се забавлява, ръководено или насочвано от автора. Вдъхновени от творческата си фантазия и от любовта си към децата, поетите несъмнено ще продължат да разнообразяват формата и съдържанието на литературната гатанка с нови формални и съдържателни открития и в нашето съвремие [Тонов: 1993].

Днес в педагогическия процес гатанките са едно от средствата за възпитание и обучение на децата от предучилищен и начален етап на обучение. Педагогически премисленото съчетаване на работата върху гатанки със съвременни образователни практики за изследване на детското умение за разбиране на метафори може да допринесе за цялостното развитие на детската личност. „В процеса на разгадаване детето е принудено да съпоставя качества, да съотнася признаци, за да отгатне скрития тайнствен образ. А процесът на задаване на въпроси от рода: Кое откъде е? Кое за какво служи? Какво на какво прилича? Какво от какво се прави? – безспорно развива словесно-образното мислене при децата...“ [Добрева, Кирева 2018: 110 – 126]. Чрез гатанките успешно се развиват въображението, мисленето, паметта, обогатяват се речевите умения на децата, развива се цялостната им личност. Гатанката отговаря по своя характер на детския и младежкия ум с интересните за любознателния ум въпроси за причините на нещата и явленията. Всички тези важни особености на гатанката я прави обект за целесъобразно образователно и възпитателно въздействие. Отгатването на загадки, работата върху структурните и езиковите характеристики на текста гатанка, езиковият разбор на гатанковия отговор, състезателната надпревара за сътворяване на гатанки – всичко това рационално се вписва в характеристиките и логиката на съвременния урок по роден език като модел не само на обучение, а и на оценяване, на елемент от „ефективно осъществявана обратна връзка“ [Георгиева 2018: с. 19 – 49].

Децата възприемат гатанката като средство за разтоварване и забавление. Тя им доставя естетическа наслада, като задълго в съзнанието им се запазва богатството и разнообразието на художествените образи, мелодичността на езика. Гатанката доставя на учениците емоционална и интелектуална удовлетвореност, както и радост при отгатване на верния отговор. Картиното описание на художествения образ развива въображението на учениците. Вглеждайки се в жизнените факти, детето вниква в същността, многообразието и красотата на образа; същевременно обогатява своята реч, попълва своя речник с нови думи. Слушането на гатанки уточнява и разширява представите на учениците за преносна употреба на думата и изрази. Стимулира вникването в алегоричния смисъл на художествения текст. Гатанките допринасят за затвърдяване и разширяване на знанията на децата за човека и продукта от труда му, за разнообразието в природата. За да има процес на отгатване, децата трябва да развиват сензорната си култура, да обогатяват усещанията, възприятията и вниманието си, да изострят и наблюдателността си. Наблюдавайки предметите и явленията, децата се учат да отделят съществените от несъществените им признаци, да проследяват връзката между жизнените факти и да ги съотнасят с художествения образ в гатанката [Арсова, Алексиева: 1977].

Литература:

1. *Арнаутов 1976*: Арнаутов, М. Вековно наследство. София: Наука и изкуство.
2. *Арсова, Алексиева 1977*: Арсова, Б., С. Алексиева. Гатанки ще ти задам. София: Народна просвета.
3. *Атанасов и др. 1978*: Атанасов, Ж., Н. Ковачева и колектив. Детска литература. София: Народна просвета.
4. *Бояджиева, Ковачева 1982*: Бояджиева, С., Н. Ковачева. Българско народно творчество в обучението по четене I – III. София: Народна просвета.

5. *Георгиева 2018*: Георгиева, С. Изкуството в урока по български език и литература като изкуство на ефективно осъществяваната обратна връзка. – В: Изкуството в урока. Български език. Литература. История. Руски език. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.
6. *Димитров др. 1971*: Димитров, П. Рудар и колектив. Детска литература. София: Народна просвета.
7. *Добрева, Кирева 2018*: Добрева, С., Г. Кирева. Образователни практики за изследване на детското разбиране на метафори. – В: Съвременни аспекти на образователния дискурс. Сборник научни трудове на катедра ТОПО и ПУНУП. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2018.
8. *Златкова, 2016*: Златкова Л., Ритмичният модел в изкуството – холограма на епохата – I (шевицата). – В: Иновации в образованието. Велико Търново: Фабер, 2016.
9. *Разцветников и др. 2016*: Разцветников, А., В. Стоянов, Л. Милева, А. Босев, И. Буржев, Р. Киров и др. Най-хубавите български гатанки. София: Пан.
10. *Стойкова 2011*: Стойкова, С. Алманах – характерни особености на българските народни гатанки. София: Colibri.
11. *Тонов 1993*: Тонов, А. Литературната гатанка в българската поезия за деца. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

Ивелина Димитрова Атанасова
студентка НУПЧЕ, ПФ, ШУ „Еп. К. Преславски“
ivito75@abv.bg